

TRAGOM LAŽNOG MESIJE

Na širokoj visoravni, kraj sela Donje Vodno, sa stepeništem koje mu daje gotovo monumentalan izgled, leži jevrejsko groblje u Skoplju. Nad stepeništem je mermerna ploča na kojoj čitamo da je ono 500 godina staro.

Podi li se glavnom stazom, nailazi se na sasvim stare grobove. Na ovima se vide uglavnom horizontalno položene nadgrobne ploče, mahom u raspadanju. Vreme je izbrisalo natpise na njima i tek tu i tamo nađe se neka na kojima još ima tragova nekih slova.

Usred stotinu razbacanih ploča začudo štrči jedan spomenik neobična izgleda. To su zapravo dva groba, na naročiti način, kao slovo T, postavljena jedan prema drugom. Na jednom od njih natpis je još dosta dobro očuvan, a na drugom nema natpisa.

Skopski Jevreji poštuju te grobove iznad svih drugih. Vremenom su se čitave legende isplele oko tih groba i one se prenose s kolena na koleno.

Evo jedne od njih:

Jednoga petka, pre mnogo, mnogo godina, osvanuo je ranom zorom u Skoplju neki putnik tražeći jevrejsko groblje. Nikom nije rekao ko je. Ali je rekao da će kroz tri dana stići njegov s a m a s od koga će sve doznati. To im je rekao, a onda je otišao na groblje, iskopao sebi raku, legao u nju i zaspao večitim snom.

Nakon tri dana pojavio se u gradu drugi jedan putnik i predstavio se kao s a m a s velikog i učenog rabina Natana. I još je kazao da onaj tajanstveni putnik, koji je pre tri dana bio došao i na tako neobičan način umro, — nije niko drugi već taj čuveni kabalista.

Jevreji mu onda podigoše spomenik sa natpisom, dostojnim najvećih i najzaslužnijih u Izrailju. A kad umre i taj samas, položise ga prema njegovoj želji na gore opisani način kraj nogu rav-Natana, kao simbol njegove vernosti i privrženosti.

Evo kako glasi natpis na Rav-Natanovom grobu:¹⁾

Večna kuća svega života.

¹⁾ u prevodu skopskog rabina.

Spomenik počinka našeg učitelja, rabina božjega.

Od neba posvećena budi, svetla luči!

Ne duljim o godinama njegovoga života, jer spokoj i tišina je blaženstvo.

Naš učitelj rabin

Avram Benjamin Natan Aškenazi

koji je potražen u nebesku Ješivu dana šestoga (petak) jedane-
stoga Ševata, godine...

Ko je taj Rav-Natan, koga skopski Jevreji smatraju gotovo sve-
cem i poštuju kao nekog svog patrona, te mu svake godine prire-
đuju parastos o Danu mrtvih (Tiša-beav)?

Njegovo neskrraćeno ime glasi Avram Natan Benjamin Aške-
nazi, a da bismo bolje pojmlili njegov značaj valja nam čuti jednu
malu lekciju iz jevrejske istorije.

Dakle, slušajte:

Dogodilo se to pre 300 godina. Najveći mučenik među narodima
bio se izbezumio. Jedan narod se izbezumio! Da li se to ikada čulo?

Ta luda bio je jevrejski narod. Taj kroz vekove mučen i ki-
njen narod, proganjan, ponižavan, gažen, u blato i prašinu vučen,
zajedno sa tim njegovim nemim Bogom, nemim i nemilosrdnim,
jer nikada kraja iskušenjima, svirepim i krvavim, kojima ih on iz-
laže; taj narod koji se sto puta podizao iz mrtvih, koji je pobedio
sva očajanja, stajao je sad pod jezivim utiskom užasnog pokolja nad
tri stotine hiljade mučenika — sasvim nuzgrednih jevrejskih muče-
nika, pobijenih u borbi kozačkih pobunjenika protiv Poljaka.

Tako je narod poremetio pameću. Izgubio sebe. Pobrkaio poj-
move. Patnje tolikih vekova i čežnja za spasenjem pomutila mu je
smisao za stvarnost; mistika je podlokala njegovu svakidašnjicu.
I tako se poveo za varalicom, za lažnim Mesijom, koga je narodna
uobrazilja, zapaljena tolikim stradanjima i iskušenjima, bila davno
stvorila i sad se samo čekalo da neko dođe i kaže: „ja sam taj!“

Pre nekih 300 godina. To nije bilo tako davno. Svet je uveliko
znao da su prošla vremena čuda. Došao je S a b e t a j C e v i i izre-
kao one reči. U Solunu se to dogodilo.

I Jevreji su poverovali!... Odjednom je život promenio svoj nor-
malan tok. U velikim jevrejskim zajednicama celoga sveta ljudi
zanemaruju svoje svakidašnje brige i zanimanja, prodaju ili po-
klanjaju svoja imanja, sve se sprema postom i molitvom, podvrgava-
jući čistilištu i telo i dušu. Valja biti dostojan toga da se uđe u
Carstvo Mesije, u taj novi svet koji ima da zameni, i to ovde, na
zemlji, ovaj dosadašnji gadan, ružan i grešan...

A Mesija je bio lažan... Lažan, iako su svi kabalisti toga vre-
mena izračunali, i to još po kako sigurnim znacima izračunali da
će se Mesija javiti. Kroz mesec dana, dva meseca, najviše tri...

Bio je lažan. A niko manje važan i niko manje učen no glavom
carigradski kabalista A b r a h a m J a h i n i našao u jednoj pe-
ćini jednu staru, strašno staru, pet hiljada godina staru, povelju,

na kojoj je crno na belom pisalo „da će se 5386 godine Mordehaju Civi u Smirni roditi sin, baš taj Sabetaj, čije će carstvo biti večito i Izrael neće imati drugog spasitelja osim njega“.

Lažan nam bio Mesija. A na dokazima mu zaista nije falilo. Našao se još jedan čuveni kabalist tog vremena, taj potonji skopski „svetac“, Natan Benjamen Aškenazi, koji ga je, u nastupu najvišeg proročanskog nadahnuća, pred tolikim drugim zvanicama obznanio sudbonosnim rečima: „Baruh aba bašem Adonaj“, što će reći: „dobro došao, Božji izaslaniče!“ To kad je Mesija na putu za Jerusalim prolazio kroz Gazu. A rečeno je da Mesiju treba prorok da obznani. Pa Mesiji bio potreban prorok, a proroku potrebno da — proriče! I Natan tako doživeo što ni jedan prorok pre njega nije: da bude vesnikom o v a k v e milosti Božije!

Međutim, Mesiji stvarno nisu bili potrebni dokazi i dokumenti. Čak ni ta povelja Abrahama Jahini, ni proročanstvo Natana Benjamina Aškenazi. Ta narodu je bio tako potreban Mesija! Ali bilo je i nevernih Toma, pa je taj proces priznavanja, bar prema proceni Abrahama Jahini i Natana Benjamina Aškenazi, išao isuviše sporo. Zar nije u takvom slučaju bila njihova prevashodna dužnost da taj proces malo ubrzaju? Nisu li oni za to tu da narodu otvore oči, da ga dovedu do saznanja? Da ne govorimo o njihovoj sreći što će svojim slabačkim — jer ljudskim — sposobnostima dati malo maha tom božjem delu. Pa sad, ako Mesija dođe na to da ih u svom carstvu postavi za neke anđele ili kakve kraljeve, onda utoliko bolje!

A posle, kad je Mesija pošao na Carigrad da najpre obračuna sa Sultanom — i to sa svega 40 ljudi, jer jednom Mesiji uopšte nije potrebna nikakva ljudska pomoć za te obračune — pa se sve tako okrenulo da nam se Mesija poturčio, ko je uzeo na sebe da uveri zaprepašćen i očajan, do ludila očajan, narod da mi, običini smrtni, ne možemo da razumemo božje puteve, te to što nam je Mesija obrnuo verom, to ne znači ono što bi ljudi površnim posmatranjem rekli na to? Ko drugi nego Natan Gazati, ovaj naš skopski „svetac“, Rav Natan?

On je propovedao. Pošao je u svet. Bio je u Veneciji, u Dubrovniku, u Maloj Aziji, hitao od opštine do opštine, proganjan od svih, proklet kao neprijatelj naroda, da bodri i podiže duh, da uverava svet da ne treba da veruje svome zdravom razumu i očiglednosti, već poturčenom Mesiji. A kad je „Mesija“ umro kao izgnanik u Ulcinju, on je i dalje, kao oživotvoreni večiti Juda, lutao od grada do grada, on koji je bio bogat i u najboljim okolnostima, sad kao ekskomunizirani prosjak i nepokolebljiv fanatik svoje ideje, da svetu propoveda da i dalje veruje u svog Mesiju.

I to što nam skopska legenda priča kako je tajanstveni putnik, ne kazujući se ko je, tražio jevrejsko groblje da tamo sam sebi iskopa raku i umre sam, ostavljen od celog sveta, mi osećamo da nije daleko od istine. Biće da je zaista taj jadan nesretnik, predosećajući smrt, a bez snage da se i dalje vuče od nemila do nedraga, hteo još samo jedno: da sebi obezbedi večiti počinak u jednom jevrejskom

groblju, pa kako je bio ekskomuniciran, te nije imao pravo na to, on nije smeo da kaže ko je.

A onda, kao da se otkupio tom neobičnom smrti: lažan prorok produžio je i posle smrti da živi kao sveti čovek, iako samo u toj maloj skopskoj opštini. I proroci, eto, imaju svoje karijere.

Prema Josefu Kasteinu (Josef Kastein: „Sabbatai Zevi, dcr Messias von Ismir“) Natan Gazati je umro i sahranjen u Sofiji. Međutim, jedan skopski Jevrejin, Behar obratio se u vezi s tim redakciji „Jevrejskog Leksikona“ i odatle bio upućen na njihovog korespodenta u Sofiji, koji je imao zbirku starih nadgrobnih natpisa sofiskog groblja. U tom spisku međutim nije bilo imena Natana Gazati, te je i sa te strane otpala sumnja da je skopski Rav-Natan identičan sa „prorokom“ Natanom Gazati.